

Kunnian kentillä

Ville Sarkamo: Karoliinien soturiarvot. Kunnian hallitsema maailmankuva Ruotsin valtakunnassa 1700-luvun alussa. Jyväskylän Studies in Humanities 167, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2011. 216 s.

Miksi suuressa Pohjan sodassa Suomeen sijoitettuja joukkoja komentanut Carl Gustaf Armfelt ajoi upseerikollegojen vastustuksesta huolimatta läpi ajatuksensa ryhtyä taisteluun venäläisiä vastaan helmikuussa 1714 Isossakyrössä Napuen kylän peltoaukealla? Jälki-maailman silmin tarkasteltuna olisi toki ollut järkevämpää, kuten muut upseerit esittivät, odottaa täydennystä Pohjanmaan nostoväestä ja yllättää vihollinen Isonkyrön ja Ilmajoen välisellä metsätiellä. Ja kuinka on ymmärrettävissä, että vaikka Napuen taistelu kääntyi Armfeltin joukkojen ja Ruotsin näkökulmasta katastrofiksi – tappion ohella noin puolet miehistä kaatui ja alkoi ns. isonvihan aika – näyttää siltä, että ylipäällikkö kuitenkin säilytti sotilaskunniansa ja tavaltaan siis voitti. Nämä ovat ikään kuin avainkysymyksiä, joihin Ville Sarkamo vastaa karoliiniarmeijan soturien kunniakäsitystä luotavassa väitöstutkimuksessaan.

Sarkamon tutkimus liittyy monella tapaa sellaiseen erityisesti suomalaiseseen suurvalta-ajan tutkimuksen jatkumoon, joka sai inspiraationsa 1990-luvulla kulttuurintutkimuksen parissa keskustellusta tulkitsevasta antropologiasta sekä ns. lingvistiseen käänteeseen yhdistyvistä diskurssianalyttisistä tutkimusotteista. Tätä puolta ei Sarkamon työssä kuitenkaan kovin avoimesti painoteta, vaan hän tyytyy menetelmiään ja lähestymistapojaan kuvatessaan viittaamaan lyhyesti diskurssianalyysiin ja so-

siaaliseen konstruktivismiin ja niiden keskeisiin tässä tutkimuksessa soveltamiinsa periaatteisiin. Näitä lähtökohtia Sarkamo olisi mielestäni voinut korostaa tutkimuksen aineistojen käsittelyluvuissa avoimemmin ja siten kiinnittää omaa analyysiään tieteen metodologias-ta ja tietoteoriasta käytyyn keskusteluun.

Tutkimuksen pääaineistona ovat karoliiniupseerien vuoden 1723 valtiopäiville kirjoittamat memoriaalit eli muistutukset tai valitukset. Näissä asiakirjoissa upseerit vetosivat aatelissäätyn ja valtiopäivillä istuneeseen upseerinviroista ja eläkkeistä esityksen laatineeseen sijoitteludeputaatioon. Monet suuresta Pohjan sodasta ja sota-vankeudesta palanneet upseerit olivat saaneet pettyä katkerasti, kun kotimaassa oli varttunut uusi upseerisukupolvi, joka oli miehittänyt vuosia poissa olleiden virat ja ohittanut heidät uralla etenemisessä. Upseereita oli siis tarjolla enemmän kuin upseerin paikkoja, varsinkin kun armeijaa supistettiin ankaralla kädellä. Siksi kisa oli ankara, ja vanhojen sotaratsujen oli vedottava saavutuksensa ja kärsimyksensä esiin tuoden valtiopäivien sijoitteludeputaatioon pitääkseen asemistaan kiinni. Tutkimuksen pääaineiston ohella Sarkamo käyttää myös muita soturien itsensä tuottamia lähdeaineiksia kuten päiväkirjoja ja taistelukuvia. Tätä aineistoa Sarkamo vertaa ns. normatiiviseen aineistoon, jollaisia ovat muun muassa upseerinvala, sota-artiklat (sotaväkeä koskeva erillinen lainsäädäntö) ja muut upseereita koskevat säädökset, sotaväelle tarkoitettut oppaat ja valtiopäiväasiakirjat.

Kunnian käsitteen Sarkamo jakaa kolmeen erilaiseen käsitykseen kunniaista. Kunnia oikeutena liittyy säätykunniaan ja nimenomaan ryhmään (tässä aateliin) kuuluminen kautta yksilön itselleen antamaan sosiaaliseen arvostukseen. Tämä kunnia ei voinut kasvaa: se

vain joko oli yksilöllä tai ei ollut. Toinen Sarkamon esittämä tapa on käsittää kunnia tavoitteena, joka yhdistyy maineen käsitteeseen. Tämä kunnia saavutettiin tekojen ja kunnian mukaisen toiminnan avulla, ja se saattoi kasvaa tai vähetä sen mukaan, kuinka henkilö toimi. Kolmas tapa ymmärtää kunnia on kunnia rakenteena, joka on sukua ensimmäiselle kunnian käsitteelle. Kunnia rakenteena korostaa kuitenkin yksilön ja yhteisön välistä vuorovaikutuksellista suhdetta. Yksilö oli ryhmän jäsen niin kauan kuin hän toimi kunniallisesti eli yhteisön asettamien normien ja tavoitteiden mukaan. Kunniakäsitteen erittely perustuu paljolti Sven Delblancin ja Frank Hendersonin ajatuksille, mutta kunnian kolmijako on Sarkamon omaa työtä. Kolmijako on erityisen ansiokas siksi, että Sarkamo pystyy käyttämään käsitejaotteluaan johdonmukaisesti läpi koko tutkimuksensa ja sen avulla analysoimaan ja selittämään aineistostaan nousevia ilmiöitä.

Tutkimuksen käyttämässä normatiivisessa aineistossa on kuitenkin särö. Kun upseeristoreiden kirjoittamat memoriaalit, taistelukuvaukset ja päiväkirjat toistelevat samoja kunniaikkaiksi selitetyjä ominaisuuksia, jotka nousevat esiin upseerivaloissa, sotaväelle kirjoitetuissa oppaissa ja sota-artikloissa – tällaisia olivat esimerkiksi kuuliaisuus, miehuullisuus ja uhrattavuus –, näyttää upseerien käytös todistavan varsin toista kuin kaksintaistelut kieltäneen ja niihin ankarasti suhtautuneen duelliplakaatin esittämät arvostukset. Vaikka kaksintaistelut kiellettiin duelliplakaattissa jyrkästi ja sellaiseen osallistuneita uhattiin omaisuuden ja kunnian menetyksellä, upseerit hakeutuivat kaksintaisteluihin. Onko siis kuitenkin niin, että upseerit kirjoittivat kunniallisiksi esitettyjä hyveitä memoriaaleihinsa ja taistelukuvauksiinsa kopiaimalla ne normatiivisesta aineistosta, kos-

ka heiltä edellytettiin sellaista käytöstä tai ainakin sen esittämistä, vaikka olisivat ajatelleet asioista aivan toista?

Näin ei ole. Sen osoittaa muutama Sarkamon aineistostaan erityisesti esiin nostama ja selittämä esimerkki siitä, kuinka hänen hahmottelemansa karoliiniupseerien kunniaan perustunut maailmankuva konkretisoitui kunniaakoodiston ohjaamaksi toiminnaksi. Erinomaisin esimerkki tästä on mainittu Armfeltin päätös ryhtyä Napuen taisteluun vastoin muiden upseeriden mielipidettä. Armfeltin edeltäjää Suomeen komennettujen joukkojen komentajana, Georg Lybeckeriä, syytettiin taisteluiden välttämisestä, ja hänet kutsuttiinkin vuonna 1713 Tukholmaan tekemään tiliä Etelä-Suomen menettämistä ilman kunnollista vastarintaa. Lykkäämällä taistelua ja ryhtymällä vähemmän kunnialliseksi katsottuun sissisotaan, joka olisi ollut toki taktisesti järkevää, Armfelt olisi altistanut itsensä samanlaisen arvostelun kohteeksi. Kunniallisempaa oli käydä ratkaisevaan taisteluun avoimella kentällä, vaikka hintana olikin tappio ja yli 2 000 miehen henki. Kun taistelun lopputulos selitettiin muista seikoista kuin päättäväisesti taisteluun ryhtyneestä komentajasta johtuneeksi, Armfeltin kunnia peräänantamattomana komentajana säilyi ja suorastaan kasvoi. Taisteluja välttellyt Lybecker sen sijaan tuomittiin menettämään kunniansa, henkensä ja omaisuutensa. Voiko konstruktivismin keskeinen ajatus siitä, kuinka teksti ja puhe, tässä julkilausuttu upseeriston kunniaakoodisto, on osa todellisuutta ja ohjaa toimintaa, enää paremmin tulla historiallisessa tapahtumisessa ”lihaksi”?

Kun 1990-luvulla varhaisen uuden ajan tutkijat keskittyivät paljolti talonpoikaisen maailman selvittelyyn, on 2000-luvulla ilmestynyt useita aatelin elämää, toimintaa ja arvomaailmaa käsittele-

viä ansiokkaita väitöskirjoja. Ville Sarkamon tutkimus on ansiokas osa tätä tutkimuksen kenttää. Huolimatta työssä esiintyvistä vähäisistä toistoista ja rakenteellisista kysymyksistä, joille voidaan ainakin esittää vaihtoehtoisia ja kenties selkeyttäviä ratkaisutapoja, on Sarkamon tutkimus kiistatta korkeatasoinen ja avaa nykyajan ihmiselle mahdollisuuden ymmärtää jälleen entistä paremmin menneisyyden maailmaa, ihmisten arvoja ja niiden mukaista toimintaa.

– KIMMO KATAJALA